

EYLÜL 2016

Merve Aksoy

www.insamer.com

info@insamer.com

INSAMER
İNSAN VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية والاجتماعية

ORTADOĞU

ARAŞTIRMA 23

Araştırma 23
Ortadoğu
Eylül 2016

Doğu Akdeniz
Enerji Rekabeti

©İNSAMER 2016

Bu yayının bütün hakları İNSAMER İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi'ne aittir. İNSAMER'in izni olmaksızın yayının metni herhangi bir formda yayımlanamaz, kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve dağıtımı yapılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Hazırlayan: Merve Aksoy
Genel Yayın Yönetmeni: Dr. Ahmet Emin Dağ
Editör: Ümmühan Özkan
Web Editörü: Mervenur Lülecı Karadere

Nuhun Gemisi
Sayfa Tasarım: Fatih Hacıoğlu
Baskı: Pelikan Basım
Maltepe Mh. Gümüşsuyu Cd.
Odin İş Merkezi No. 1/28 Topkapı-İSTANBUL

Karagömrük Mh. Kaleboyu Cd.
Muhtar Muhittin Sk.No:6 PK.34091
Fatih / İstanbul - TÜRKİYE

İÇİNDEKİLER

Giriş	01
Mevcut Eenrji Açısından Doğu Akdeniz Bölgesi	02
İsrail'in Deniz Alanı İhlali	04
Gazze Marine	05
Filistin Topraklarında Elektrik Enerjisi	07
Doğu Akdeniz ve BM Deniz Hukuku	09
İsrail ve Kıbrıs'ın Artan İnisiyatifi	11
Olağan Senaryolar	14
Sonuç	16
Sonnotlar	17

Giriş

Doğu-batı uzunluğu yaklaşık 4.000 kilometre, kuzey-güney genişliği 750 kilometre, yüz ölçümü 2,9 milyon kilometrekare, ortalama derinliği 1.400 metre olan Akdeniz, Tunus'un Bon Burnu ile Sicilya Adası ucundaki Lilibeo Burnu arasında çizilen hatta göre Doğu ve Batı Akdeniz olarak ikiye ayrılmıştır.¹ Bugün Tunus ile Sicilya Adası'nın doğusundaki bölgeyi ifade eden Doğu Akdeniz, Doğu-Batı ticaretinin en önemli kavşaklarından biridir.

Doğu Akdeniz bölgesi son dönemde enerji çalışmalarının yoğunlaşmasıyla giderek artan bir öneme kavuşmuştur. 2008 yılında kayda değer miktarda petrol ve doğalgaz yatakları bulunan bölge, enerji transferinde önemli bir kavşak olmanın yanı sıra enerji merkezi olarak da etkisini arttırmaktadır. Bölgede var olan geniş enerji yataklarının ekonomik-politik etkisi sadece Akdeniz ile sınırlı kalmayıp aynı zamanda Ortadoğu coğrafyasının politik ve ekonomik dinamiklerini de etkileyecek potansiyele sahiptir. Doğu Akdeniz'e kıyı devletler olan Mısır, Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Lübnan, Suriye, İsrail ve Gazze Şeridi, Birleşmiş Milletler (BM) De-

niz Hukuku Sözleşmesi'ne göre Doğu Akdeniz'de var olan yataklar üzerinde hak sahibidir.

Doğu Akdeniz bölgesi, kendisinin sahip olduğu zengin kaynaklara ilave olarak Ortadoğu ve Hazar bölgesinden Batı'ya yönelik enerji ihracatında transfer ve geçiş güzergâhı olarak da önemli bir kavşak konumundadır. Bölge gerek mevcut gerekse gelecekte inşası planlanan boru hatları konusunda da stratejik bir konuma sahiptir.

Azerbaycan'ın Sangaçal terminalinden gelen petrolü, Türkiye ve Gürcistan üzerinden geçerek İskenderun'daki Ceyhan deniz terminaline ulaştıran 1.768 kilometrelik Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattı Doğu Akdeniz'deki stratejik enerji rekabetinin önemli bir unsurudur. Önceden var olan Kerkük-Ceyhan boru hattı ile Irak petrolünü uluslararası pazarlara ulaştıran bölge, BTC boru hattının 2006 yılında faaliyete geçmesiyle birlikte dünya ticaretinin önemli noktalarından biri haline gelmiştir. Bu durum bölgeyi güvenlik ve enerjinin devamlılığı konusunda uluslararası sistemdeki bütün devletlerin üzerinde rekabete girdikleri bir yer haline getirmiştir.

MEVCUT ENERJİ AÇISINDAN DOĞU AKDENİZ BÖLGESİ

Enerji taşımacılığı konusunda dünyada coğrafi olarak kritik bir konuma sahip olan Doğu Akdeniz'in önemli 2008 yılında bulunan petrol ve doğalgaz rezervleri ile tekrar gündeme gelmiş ve bölge hem ekonomik hem de siyasi yönden bir anda yeniden zirve yapmıştır. Doğu Akdeniz'de bulunan rezervler sadece bölge politikalarını değil, yanı başında bulunan Ortadoğu'yu ve dünya enerji tüketiminde üst sıralarda bulunan Avrupa'yu da yakından etkilemektedir. Avrupa açısından bu konunun önemi, Rusya'ya olan enerji bağımlılığının bölgeden gelecek bu yeni enerji kaynağı ile hafifleyecek olmasından kaynaklanmaktadır.

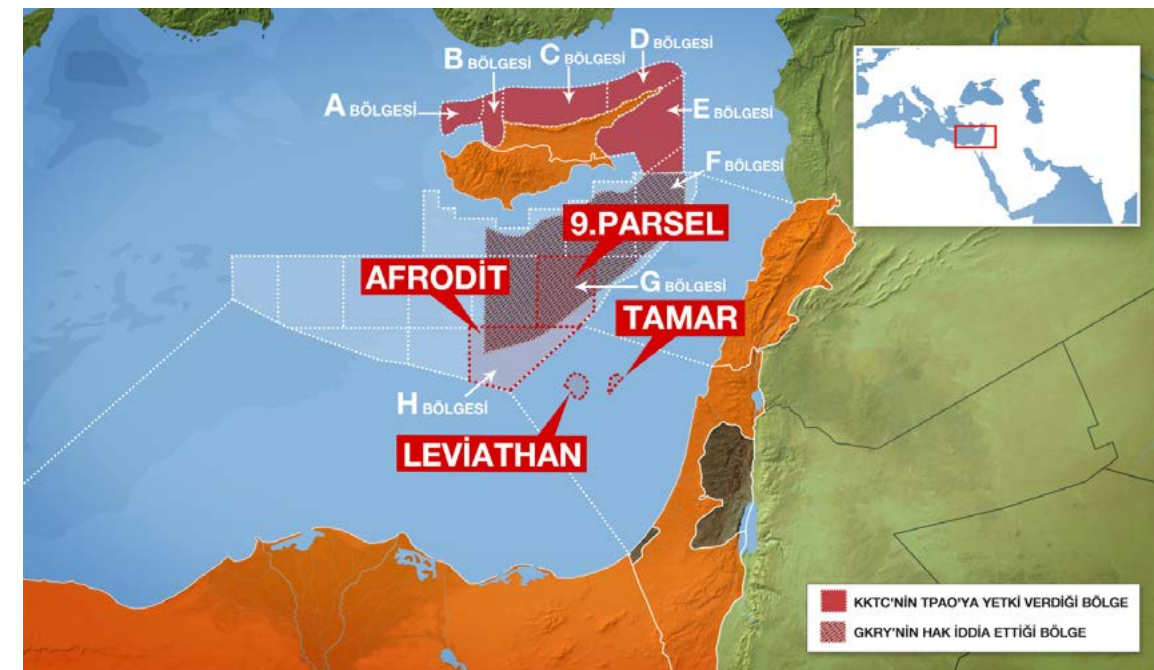
2010 yılında ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (*United States Geological Survey/USGS*) tarafından yayımlanan raporda, Kıbrıs, Lübnan, Suriye ve Filistin/İsrail arasında kalan ve Levant Havzası olarak isimlendirilen Afrodit bölgesinde 3,45 trilyon metreküp doğalgaz ve 1,7 milyar varil petrol bulunduğu tahmin edildiği belirtilmektedir.² Yine aynı rapora göre Nil Delta Havzası'nda yaklaşık 1,8 milyar varil petrol, 6,3 trilyon metreküp doğalgaz ve 6 milyar varil sıvı doğalgaz rezervi olduğu tahmin edilmektedir. Kıbrıs Adası'nın çevresinde ise 8 milyar varil-lik bir petrol rezervi oldu-

ğu tespit edilmiştir. Girit Adası'nın güneydoğusunda kalan ve Herodot olarak adlandırılan bölge ile Kıbrıs Adası etrafındaki bölgede de toplamda 3,5 trilyon metreküplük doğalgaz olduğu belirlenmiştir.³

Raporda verilen rakamlar doğrultusunda Doğu Akdeniz'deki enerji rezervinin yaklaşık olarak 30 milyar varil petrole eşdeğer olduğu tahmin edilmektedir. Bunun toplam değeri ise bugünkü piyasa rakamları ile 1,5 trilyon dolardır. Rezerv bölgeleri ve miktarları şu şekildedir: Kıbrıs, Lübnan, Suriye ve İsrail arasındaki bölgede 3 milyon 450 bin metreküp doğalgaz ve yaklaşık 1 milyar 700 milyon varil petrol bulunmaktadır. Delta havzasında 7 trilyon metreküp doğalgaz ve 1 milyar 800 milyon varil petrol olduğu tahmin edilmektedir. Kıbrıs, İsrail ve Mısır arasında kalan alanda 10

Doğu Akdeniz'de dört önemli enerji sahası bulunmaktadır

- **Afrodit:** Kıbrıs Adası'nın güneyindeki saha
- **Leviathan:** Kıbrıs Adası ile İsrail arasında (Afrodit'in güneydoğusunda) kalan saha
- **Nil:** Kıbrıs Adası ile Mısır arasında kalan saha
- **Herodot:** Kıbrıs Adası ile Girit Adası'nın güneydoğusunda kalan saha

Kaynak: Al Jazeera

trilyon metreküp doğalgaz, 8 milyar varil petrol mevcuttur. Doğuya uzanan bölgede ise 3 trilyon metreküp doğalgaz vardır. Akdeniz'de toplam değeri 3 trilyon dolar olan 60 milyar varil petrole eşdeğer hidrokarbon rezervi olduğu belirtilmektedir. Bu da Türkiye'nin 572 yıllık, Avrupa'nın ise 30 yıllık doğalgaz ihtiyacını karşılayacak bir miktar anlamına gelmektedir.⁴ İsrail'in Leviathan ve Tamar sahalarında ispatlanmış doğalgaz miktarı yaklaşık 700 milyar metreküptür, bunun 1,8 trilyon metreküpe kadar çıkabileceği tahmin edilmektedir. Sadece Leviathan sahasındaki ispatlanmış 453 milyar metreküplük doğalgaz miktarı 25 Avrupa ülkesine altı yıl yetecek büyüklüktedir ve bu oran sadece İsrail'in Münhasır Ekonomik Bölgesi (MEB) içinde kalan doğalgaz miktarı için geçerlidir.⁵ Bölgenin stratejik önemini arttıran bir diğer özelliği ise transit enerji taşımacılığındaki rolüdür. Enerji taşımacılığı açısından 2013 yılı rakamlarıyla yılda yaklaşık 5 milyar varil ham petrol Süveyş Kanalı ve SUMED

(Arap Petrol Boru Hattı) aracılığıyla Batılı pazarlara bu coğrafya üzerinden ulaştırılmaktadır.⁶

GKRY'nin verdiği arama izinleri ile bölgede çalışmalar yapan *Noble Energy* adlı şirket yaklaşık 33 trilyon metreküp gaz tespit etmiştir. Bu bulgular da Doğu Akdeniz'in öneminin artmasına ve yeni arama çalışmalarının yapılmasına sebep olmaktadır. Bulunan her yeni enerji yatağı ve rezervle birlikte Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletlerin bu rezervler üzerinde söz hakkı doğmakta ve kıta sahanlıklarında yer alan bölgelerdeki rezervlere yönelik ilgili devletlerle anlaşmalara gidilmektedir. Rezervlerin çıkarılıp işlenmesi ve akabinde pazara ulaştırılması konusunda her geçen gün yeni bölgesel ittifaklar yapılmaktadır. İsrail ve Mısır'la başlayan bu ittifaklar, İsrail ve GKRY ile devam etmiş ve son olarak Türk-İsrail yakınlaşmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır.

Doğu Akdeniz bölgesinde son dönemde keşfedilen doğalgaz miktarları aşağıdaki tablodaki gibidir:

Sahanın Adı	Tahmini Rezerv (milyar m ³)	Sahiplenen Ülke	Keşif Yılı
Leviathan	509,7	İsrail-Filistin	2010
Tamar	283,3	İsrail-Filistin	2009
Afrodit	198,2	GKRY	2011
Kariş	51,0	İsrail-Filistin	2013
Mari-B	42,5	İsrail-Filistin	2000
Tanin	34,0	İsrail-Filistin	2012
Gazze Marine	28,3	Filistin	2000
Dalit	14,2	İsrail-Filistin	2009
Şemşon	8,5	İsrail-Filistin	2012
Dolfin	2,3	İsrail-Filistin	2011
Noa	1,1	İsrail-Filistin	1999

İSRAİL'İN DENİZ ALANI İHLALI

2011 yılında Benjamin Netanyahu ve Mahmud Abbas, İsrail ve Filistin arasında Noa South bölgesindeki yatakların geliştirilmesi için iş birliği yapılması konusunda anlaşmıştır.

İsrail ve Filistin devletinin deniz yatakları ve kıta sahanlıkları jeolojik açıdan bitişiktir. İsrail ve Filistin arasında anlaşmazlığa sebep olan bu durum, denizdeki bazı bölgelerin hangi devletin kıta sahanlığına girdiğine dair tartışma yaratmaktadır. Ancak hâlihazırda İsrail, Filistin devletinin iznini almaksızın bölgede bir dizi rezerv arama faaliyeti başlatmıştır.

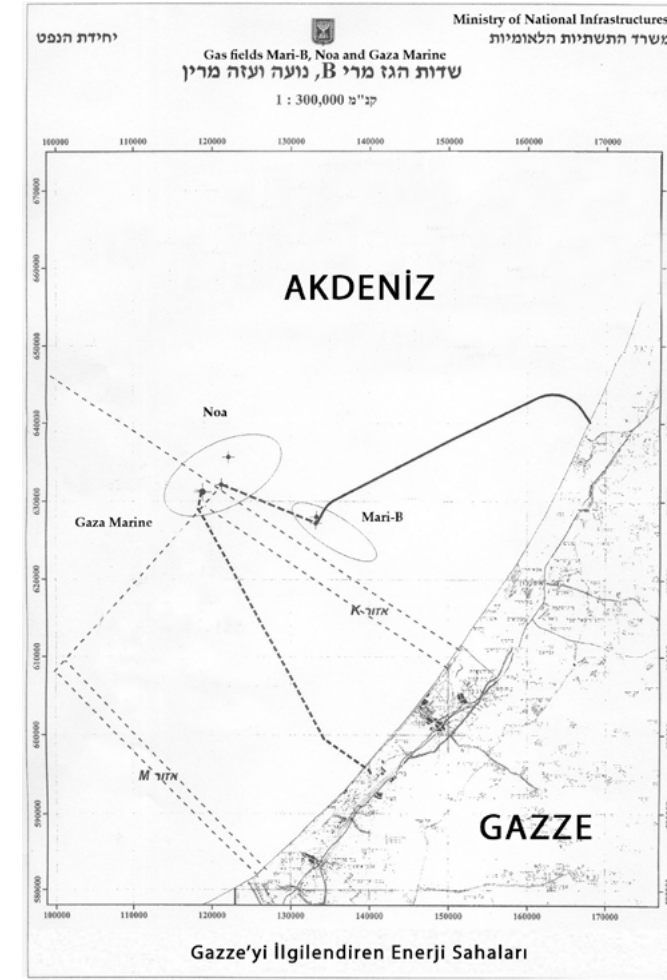
İsrail, 2004 ile 2013 yılları arasında Gazze kıta sahanlığında Gazze Şeridi'nin deniz yetki alanlarını ihlal ederek *Yam Tethys* projesini başlatmıştır. Bu proje, Doğu Akdeniz

bölgesinde İsrail kıyılarından yaklaşık olarak 20 kilometre açıklıkta bulunan üç farklı doğalgaz yatağını kapsamaktadır. Bunlar Mari-B, Noa ve Pinnacles'tir. İsrail, Gazze'nin yetki alanına giren bu bölgede Mari-B adını verdiği platformu kurarken Oslo anlaşmalarını göz ardı ederek Filistin ile iş birliği içine girmemiştir. Eylül 2014'te de Yam Tethys bölgesinde doğalgaz üretimine geçildiği rapor edilmiştir.

2011 yılında Benjamin Netanyahu ve Mahmud Abbas, İsrail ve Filistin arasında Noa South bölgesindeki yatakların geliştirilmesi için iş birliği yapılması konusunda anlaşmıştır. Bölgedeki hiçbir arama/çalışma faaliyetinde Filistin'in haklarını gözetmeyen ve görüşünü almayan İsrail'in bu anlaşmayı yapmaktaki niyeti, en iyi ihtimalle, Oslo anlaşmaları gereği bölgede yapılan arama çalışmalarında iş birliğinin zorunlu kılınması olabilir. Oslo anlaşmalarında şöyle bir madde bulunmaktadır: "İsrail ve Filistin tarafları bitişik bölgelerindeki doğalgaz ve petrol üretimi konusunda iş birliği için anlaşmak durumundadır." Noa sahası Gazze Marina'ye bitişik bulunan Filistin suları ile Filistin kara sularına doğru genişleyen Border sahaları arasında kalmaktadır.

2012 yılında İsrail'in *Delek Grubu* tarafından yapılan sondaj çalışmasında Noa ve Noa South 1 bölgelerinde kayda değer gaz rezervleri bulunmuştur. İsrail'in Noa South 1 bölgesinde tek taraflı yaptığı bu sondaj çalışmaları, Filistin devleti egemenliğini ihlal eder nitelikte, Filistin kıta sahanlığına doğru genişlemiştir.

Gazze Marina bölgesi ise kıta sahanlığı bakımından doğrudan Filistin

Kaynak: <https://therearenosunglasses.files.wordpress.com/2013/09/no-eez-solution-the-politics-oe8081-oil-and-gas-in-the-eastern-mediterranean.pdf>

devletini ilgilendirmektedir. Gazze Marina 1'deki doğalgaz yatakları 2000 yılında keşfedilmiş olup, Filistin Otoritesi'nin kontrolü altındaki sular da yer almaktadır. Bölgede yaklaşık olarak 1,4 trilyon kübik feet doğalgaz olduğu tahmin edilmektedir.

1999 yılında dönemin Filistin lideri Yaser Arafat doğalgaz yataklarının keşfedilmesi ve doğalgazın çıkarılmasına yönelik olarak *British Gas* şirketi ile 25 yıllık bir anlaşma imzalamıştır. 2000 yılında da Gazze Marine bölgesindeki doğalgaz yatakları British Gas tarafından keşfedilmiştir.

Keşfedilen doğalgaz yatakları Filistin topraklarının enerji ihtiyacını karşılamanın yanı sıra ihraç edilebilir potansiyeline de sahiptir. Filistin Otoritesi'ne ait deniz yatağında bulunan bu rezervlerin Filistin'in dışa bağımlılığını azaltacak nitelikte olduğu

tespit edilmiştir.⁷ Ne var ki, 1999 yılında British Gas ile imzalanan anlaşmadan sonra deniz yatakları üzerindeki haklar bölünmüştür. Buna göre British Gas, topraklar üzerindeki hakların %60'ına, *Consolidated Contractors Company* %30'una, Filistin Otoritesi kontrolü altındaki *Palestine Investment Fund* ise kalan %10'una sahiptir. Teknik olarak Gazze Marina bölgesinde sondaj çalışması yapılması, bölgenin sığ yataklara sahip olması sebebiyle diğer deniz yataklarına göre daha kolaydır. Başta British Gas olmak üzere diğer şirketler de deniz yatağından sağlanacak rezervlerin artırılması için destek vermiştir.

2014'te İsrail'in Gazze'ye düzenlediği saldırının ardından Gazze Marina deniz yatağının geliştirilmesi hakkındaki İsrail-Filistin iş birliği oldukça zayıflamıştır.

GAZZE MARİNE

Gazze Marine Doğu Akdeniz havzasında keşfedilen ilk enerji sahalarından biridir. ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin bölgede yaptığı çalışmaya göre Gazze Marine havzasında yaklaşık 1 trilyon kübik feet doğalgaz bulunduğu tahmin edilmektedir. Gazze Marine, konum itibarıyla Tamar ve Leviathan'a kıyasla kıyıya daha yakın ve işleme uygunluk açısından daha sığ olmasına rağmen henüz el değmemiş bir bölgedir. Bölgenin işletim haklarını elinde bulunduran British Gas, Filistin Otoritesi, Birleşik Devletler ve *The Office of the Quartet Representative*, bölgenin geliştirilmesini desteklemek için gerekli girişimlerde bulunmuştur.

British Gas, bölgedeki yatakların keşfinden 2007'ye kadar, Gazze Marine bölgesinden gaz satışı için İsrail hükümeti ile bir dizi anlaşma yap-

mıştır. Ancak mutabık kalınan anlaşmaların başarısız olmasının ardından British Gas anlaşmalardan çekilmiş-

Kaynak: Energy Policy, Brenda Shaffer, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301421511004113>

tir.⁸ 2008 yılında İsrail'deki ofisini kapatan British Gas, değer kaybetme riski olmasına rağmen hisse senetlerinin %90'ını elinde tutmaya devam etmektedir. Şirket, hem İsrail hem de bölgenin asıl hak sahibi olan Filistin Otoritesi ile ilişkilerini sürdürmüştür.

Gazze Marine'in geliştirilmesi önündeki en büyük zorluklar politik anlaşmazlıklar ve güvenlik sorunlarıdır. 2007'de HAMAS'ın Gazze'de yönetime gelmesinden bu yana İsrail Gazze Şeridi'ne yönelik ağır bir abluka ve ambargo uygulamaktadır. Bu durum Gazze Şeridi'ndeki altyapının, elektrik şebekesinin, yolların ve su rezervlerinin gelişmesi önündeki en büyük engeldir.

İsrail ayrıca 2007'den itibaren Gazze Şeridi'ne çok sayıda saldırı düzenlemiştir. Bu saldırılar hem birçok kişinin hayatını kaybetmesine hem de bölgenin altyapısının onarılamaz şekilde tahrip olmasına neden olmuştur. Gazze için Ulusal Erken Kalkınma ve Yeniden Yapılanma Planı (*National Early Recovery and Reconstruction Plan for Gaza*) öngörüsüne göre enerji, su, sağlık ve tarım tesislerine karşı yapılan saldırılarda zarar gören yerlerin onarılabilmesi için 850 milyon Amerikan dolarından daha fazlası gerekmektedir.⁹

İsrail'in Gazze Şeridi'ne 2014'te yaptığı saldırılardan bu yana İsrail-Filistin arasında Gazze Marine'in geliştirilmesine dair çok az bir temas söz konusu olmuştur.

Keşfedildiği günden itibaren Gazze Marine bölgesinin geliştirilmesi ve rezervlerin çıkartılması hususunda göz önünde bulundurulması gereken çok fazla kriter olduğundan konu üzerinde kayda değer bir ilerleme kaydedilememiştir. 1999 yılında dönemin İsrail başbakanı Ehud Barak Filistin'in bölge üzerindeki hak iddialarına karşı çıkmamış, Filistin Otoritesi de buranın keşif lisansını 25

yıllığına British Gas'a vermiştir. Ancak 2000 yılında İsrail'in *Yam Tethys Konsorsiyumu* (Houston merkezli Noble Enerji ve İsrail'in Delek Grubu) British Gas'ın Gazze açıklarında keşif yapmasının yasaklanması gerektiğine ilişkin İsrail Yüksek Mahkemesi'ne bir dilekçe vermiştir. Mahkeme belgelerine göre Yam Tethys, Filistin Otoritesi'nin bölgenin lisansını British Gas'a verecek kadar bölgede yasal yetkiye sahip olmadığını iddia etmiştir.¹⁰ 2001'de Yam Tethys Konsorsiyumu British Gas'ın bölgede arama ve keşif yapmasına izin veren lisansını iptal ettirmek amacıyla tekrar mahkemeye başvurmuştur. Ancak mahkeme bu konu hakkında henüz bir karar vermiş değildir.

British Gas ve İsrail hükümeti, Filistin Otoritesi'nin imtiyaz sahibi olduğu bölgedeki doğalgazın satışına dair bir dizi anlaşma yapmak için müzakerelerde bulunmuşlardır. Ancak görüşmeler 2. İntifada'nın başlaması ile birlikte sona ermiştir. 2004 yılında British Gas, niyetinin Gazze Marine doğalgazını talep edecek yeni pazarlar bulmak olduğunu ve bu bağlamda Mısır'la birtakım görüşmeler yapmak istediğini açıklamıştır. Mısır açıklarında işletilen tek sıvılaştırılmış doğalgaz terminalinin varlığı dikkate alındığında, British Gas'ın yeni pazar olarak Mısır'a yönelme sebebi anlaşılmaktadır. Ancak British Gas'ın bu niyetini açıklaması üzerine, dönemin İngiltere Başbakanı Tony Blair araya girmiş ve bir sonraki yıl British Gas, İsrail ile müzakereleri yeniden başlatmıştır.¹¹

O dönemde bölgenin geliştirilmesine dair hazırlanan projelerden biri de İsrail'in güneyde yer alan kıyı şehri Aşkelon'a yakın mesafedeki Gazze Marine bölgesinde bir boru hattı yapılması projesidir. Ancak bu konu üzerinde bir anlaşmaya varılamamıştır. Bunun sebebinin ücretlendir-

me konusunda yaşanan anlaşmazlık olduğu düşünülmektedir. Taraflar arasında devam eden müzakerelerin arka planında -endişeleri olmasına rağmen- İsrail'in HAMAS ile anlaşma niyetinde olduğu görülmektedir. 2007'nin sonlarına doğru, Ehud Olmert'in başbakan olduğu dönemde, taraflar, British Gas ve İsrail'in sahada bulunan gazın Gazze Marine'den denizaltı boru hattı ile Aşkelon'a aktarılması konusunda vardıkları anlaşma çerçevesinde yakınlaşmışlardır.

İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik saldırılarının artması ve İsrail'le başlattığı görüşmelerin sürekli sekteye uğrayarak başarısızlıkla sonuçlanması üzerine British Gas İsrail'le yaptığı müzakerelerden 2007'de çekilmiş, ertesi yıl da İsrail'deki ofisini kapatmıştır.

2013 yılında ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Filistin ekonomisini canlandırmak için 4 milyar dolarlık bir yardım planı önermiş, İsrail de Gazze Marine'in geliştirilmesi için destekte bulunmuştur. Gazze Marine'e yapılan bu yardımla Filistin ekonomisinin dışa bağımlılığının azalacağını

öne süren ABD, aslında Filistin'in İsrail'e ekonomik anlamda daha fazla bağımlı hale gelmesini hedeflemiştir. Zira bu planla Gazze Marine'e sadece İsrail'in enerji güvenliği-ne katkı sağlayacak ayrıca İsrail-Filistin arasındaki dengesiz barışı da finanse edecektir. Bu sebepten dolayı 2013-2014 barış müzakereleri devam ederken Gazze Marine'in geliştirilmesi konusu da tartışılmış, fakat Nisan 2014'te görüşmeler bozulmadan önce, üzerinde uzlaşılan herhangi bir anlaşma olmamıştır.

Filistinliler için enerji konusunda yapılacak iş birliği dönüştürücü etkiye sahip olabilir. Zira İsrail'in gaspının önlenmesi halinde, sadece Gazze Marine'in devlete 2,5-7 milyar dolar arası bir kazanç sağlayacağı tahmin edilmektedir. Bu rezervin geliştirilmesi ile elektrik üretimi için gerekli iç yakıt, Gazze bölgesinde deniz suyunun temiz suya dönüştürülmesi için yeterli enerji ve tarımsal ilerlemenin hızlanması için ihtiyaç duyulan katkı sağlanmış olacaktır. Dolayısıyla bu durumun Gazze ekonomisine katkısının olumlu olacağı aşikârdır.¹²

FİLİSTİN TOPRAKLARINDA ELEKTRİK ENERJİSİ

Filistin, enerji konusunda iki ana sorunla karşı karşıyadır: İlk olarak hem elektrik üretimi (planlama ve fiyatlandırma) hem de Filistin Otoritesi altındaki topraklarda insan ve emtia akışının sağlanması noktasında İsrail'in baskı ve yıldırma politikalarına maruz kalmaktadır. İkinci olarak ise, Filistinli elektrik üreticileri hak edilenden az ödeme alma, yanlış faturalandırma hatta elektrik hırsızlığından muzdariptir. Bütün bu olumsuzluklar Filistinli şirketlerin ana tedarik-

çileri olan *Israel Electrical Corporation*'a borçlanmalarına sebep olmaktadır. Ortadoğu'daki birçok ülkede olduğu gibi Filistin'de de enerji sisteminin karşı karşıya olduğu en büyük problem, finansal sorunların üstesinden gelmede yetersiz kalmasıdır. Filistin Otoritesi enerji sistemi üzerinde hâkimiyetinin olmasından kaynaklanan temel bazı sorunlarla karşı karşıyadır.

Filistinliler elektrik konusunda hem Batı Şeria'da hem de Gazze Şeridi'nde neredeyse tamamen İs-

railli tedarikçilere bağımlıdır. İsrail ve Filistin arasında yapılan Oslo Anlaşması'na göre, Filistin Otoritesi Batı Şeria ve Gazze Şeridi ile bitişik bölgeler olan A ve B bölgelerinde tam kontrole sahiptir. Ancak İsrail'in tam kontrolü altındaki C bölgesinin -ki bu bölge A ve B bölgelerini kuşatmış durumdadır- altyapısının ihtiyaç duyduğu üretimin çoğu İsrail'in iş birliğine dayanmaktadır.

Nüfustaki artışa paralel olarak artan enerji ihtiyacının karşılanması için enerjiye ulaşımın istikrarının sağlanması da gittikçe önem arz eden bir konu olmaya başlamıştır. Hâlihazırda elektrik üretiminin olmadığı Batı Şeria'nın ihtiyaç duyduğu enerji İsrail ve Ürdün'den temin edilmektedir. Mevcut durumda Batı Şeria'da her yıl 860 megawatts (MW) elektrik tüketimi olduğu tahmin edilmektedir. Bu miktarın 2020 yılına kadar 1310 MW'a çıkması beklenmektedir. Gazze Şeridi'ndeki durum ise oldukça vahimdir. Zira yıllık 410 MW'a yakın elektrik enerjisine ihtiyaç duyan Gazze Şeridi'ne yılda sadece 201 MW'a yakın bir miktar elektrik verilmektedir. 2020'ye kadar bu talebin Gazze'de de 1310 MW'a yükseleceği tahmin edilmektedir.¹³

Filistin Otoritesi yakın bir tarihte Batı Şeria'nın iki tarafında İsrail'e bağımlılığı azaltacak olan elektrik üretimi için yeni kombine çevrim gaz türbini projesini geliştirmiştir. Mevcut planlara göre Batı Şeria'nın kuzeyinde bulunan Cenin şehrinde maliyeti yaklaşık olarak 500 milyon doları bulan 400 MW'lık bir enerji santrali kurulması öngörülmektedir. Batı Şeria'nın güneyinde bulunan el-Halil'de ise daha gelişmiş bir santralin kurulumu düşünülmektedir. Ocak 2014'te *The Palestinian Power Generation Company/PPGC*, İsrail'in kıta sahanlığında bulunan Levithan

gaz yataklarındaki üretim başlar başlamaz 4,75 milyar kübik metre (bcm), (yaklaşık olarak 167 milyar kübik feet/bcf) gazın satın alınması anlaşmasını imzalamıştır. Böylece Cenin'de kurulacak olan elektrik santrali için gerekli olan doğalgaz sağlanmıştır. 20 yıl süreli olan bu anlaşma yaklaşık 1,2 milyar Amerikan dolarına mal olacaktır. Anlaşma ayrıca, santrali PPGC'nin işleteceğini de öngörmektedir.¹⁴ Hâlihazırda el-Halil'de kurulması planlanan tesis için ise herhangi bir enerji tedarik anlaşması imzalanmamıştır ve her iki projenin başlayabilmesi için de hem Filistin Otoritesi'nin hem de İsrail'in izin vermesi gerekmektedir.

2014 yazında, İsrail'in Filistin'e saldırmasından önce, Gazze Şeridi 2002'den itibaren işletimde olan ve sadece %50 kapasite ile 140 MW elektrik üreten gaz yakıtlı tek bir elektrik santraline sahipti. İsrail'in bölgeye düzenlediği saldırılardan sonra bu santral de düzenli hizmet veremez hale gelmiştir. Bu da Gazze'de halkın günlük ihtiyacı için gerekli elektriğe erişimini büyük ölçüde etkilemektedir. Kaldı ki tesis tam kapasite çalışsa bile Gazze halkının talebinin tamamını karşılayacak potansiyele sahip değildir. İsrail saldırılarından sonra üretimi büyük ölçüde düşen tesis, son yıllarda ancak ithal ettiği dizel yakıtı kullanarak 60 MW kapasite ile çalışabilmektedir.¹⁵ Mevcut altyapı yetersizliğinden dolayı Gazze Şeridi'ne doğalgaz tedariki de sağlanamamaktadır. Bu yüzden Gazze'nin enerji ihtiyacı ağırlıklı olarak İsrail ve Mısır'dan ithal edilen elektrik ile sağlanmaktadır. İsrail'den yaklaşık olarak yıllık 120 MW, Mısır'dan ise 28 MW elektrik ithal edilmektedir. Ancak bu rakam Gazze'nin elektrik toplam ihtiyacının yarısından daha azına tekabül etmektedir.¹⁶

MEB, kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milini geçmeyecek şekilde deniz yatağı ve toprak altı canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgârlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen hakları sahildar devlete sağlamaktadır.

Batı Şeria'nın aksine Gazze Şeridi sabit ve istikrarlı bir elektrik tedarikinden yoksundur. Ayrıca İsrail'in Gazze Şeridi'ne uyguladığı insanlık dışı ambargo da bu alanda yaşanan sıkıntıyı arttırmaktadır. Gazze'de sivil halk her gün 12 saatte daha fazla elektrik kesintisine maruz kalmaktadır.¹⁷ Gazze Şeridi'nde enerji üretiminde yaşanan sıkıntıların sebebi sadece ambargo değildir. Örneğin 2014 yılında İsrail hava kuvvetleri Filistin Otoritesine ait elektrik tesislerini vurmuştur. Bu da bölgede zaten mevcut olan enerji problemini daha da arttırmıştır.

Gazze'de elektriğin yetersiz oluşu, kasıtlı olarak kesilmesi ve temiz

su tedarikinin kısıtlanması, günlük yaşamın her alanını etkilemektedir. Bölgede temel hane halkı ihtiyaçları dışında enerjinin çok büyük bir miktarına hem kanalizasyon arıtma sisteminde hem de sağlık hizmetlerinde gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca su tedarikinin güvenliği için de elektriğe ihtiyaç duyulmaktadır. Şu an hem Batı Şeria'da hem de Gazze Şeridi'nde toplam 400 milyon kübik metre suya gereksinim vardır. Batı Şeria'nın su tedariki İsrail'le ortak aküferden sağlanırken Gazze'de iç tedarikin büyük kısmı var olan fakat İsrail saldırıları ile devamlılığı kesintiye uğrayan aküferlerden temin edilmektedir.¹⁸

DOĞU AKDENİZ VE BM DENİZ HUKUKU

Sahildar devletin denizdeki yetki alanlarını kullanmasına yönelik olarak teamül hukukunda belirli terimler bulunmaktadır. Kara suları, bitişik bölge gibi dar deniz alanlarının dışında, devletlere diğer konularda yetkiler tanıyan kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge (MEB) gibi kavramlar bunlardan başlıcalarıdır. 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne kadar yazılı olmayan ve teamül olarak uygulanan MEB, diğer maddelere göre daha büyük bir öneme sahip olup devletler arasındaki anlaşmazlıkların ve ihtilafların da başlıca kaynağıdır. Doğu Akdeniz Bölgesi'nde de kıta sahanlığı ve MEB kavramları konusunda ciddi uyuşmazlıklar söz konusudur.

MEB, kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milini geçmeyecek şekilde deniz yatağı ve toprak altı

canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgârlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen hakları sahildar devlete sağlamaktadır.¹⁹ Sahildar devletin bu haklardan yararlanabilmesi için öncelikle MEB'in belirlenmesi gerekmektedir. Belirlenme aşamasında "ilan" ve "anlaşma" olarak iki ayrı yöntem bulunmaktadır. Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre sahildar devletin, ilan ettiği MEB'i gösteren bir harita veya coğrafi koordinatlara ilişkin listeleri yayımlayarak bir nüshasını BM Genel Sekreteri nezdinde tevdi etmesi gerekmektedir.²⁰ Sahilleri bitişik ve karşı karşıya bulunan devletler arasında MEB sınırlandırılması sorun olabilmekte-

dir. Bu konuyla ilgili olarak Uluslararası Adalet Divanı ilgili tüm taraflar arasında varılacak bir anlaşmayla sorunun giderilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte MEB'in tek taraflı ilan edilemeyeceğine dair bir düzenleme de bulunmamaktadır.

Doğu Akdeniz'e kıyısı olan sahil-dar devletlerin MEB'lerini ya tek taraflı ya da ikili anlaşmalar çerçevesinde ilan ettikleri görülmektedir. Türkiye MEB ilanında bulunmazken GKRY, Suriye, Lübnan ve İsrail MEB ilanında bulunan sahil-dar devletler arasındadır.

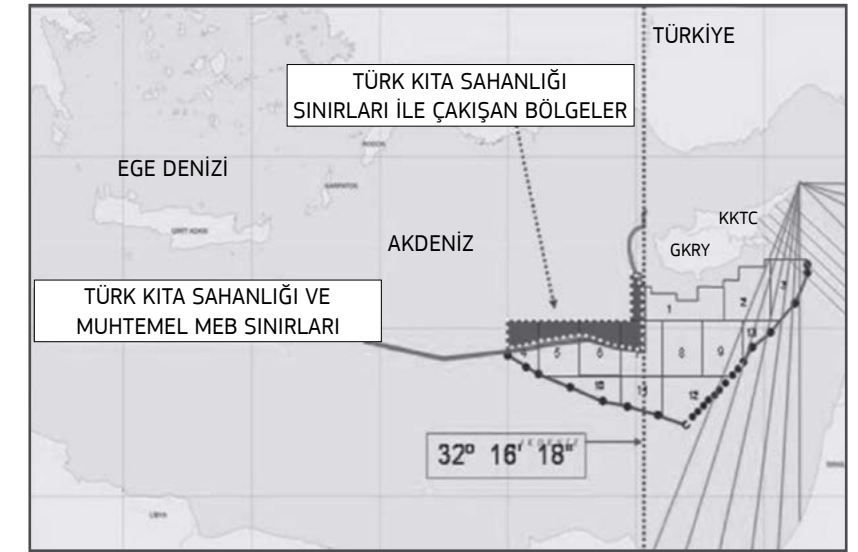
Türkiye açısından Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı/MEB sınırlandırılması üç ayrı bölgede değerlendirilmektedir:

- Birinci bölge Türkiye, Suriye ve KKTC kıyılarının bulunduğu bölge.
- İkinci bölge Türkiye ve KKTC kıyılarının bulunduğu bölge.
- Üçüncü bölge ise Türkiye, Yunanistan, KKTC, GKRY ve Mısır kıyılarının bulunduğu bölge.²¹

Günümüze kadar Suriye ile Türkiye arasında kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasına dair hiçbir resmî girişim ve anlaşma olmamıştır. GKRY'nin Doğu Akdeniz'de sondaj çalışmalarına başlamasıyla birlikte Türkiye ile KKTC arasında 21 Eylül 2011 tarihinde Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması imzalanmıştır.²² Bu anlaşmayla birlikte KKTC Bakanlar Kurulu, adanın kuzey ve güneyinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) petrol ve doğalgaz arama ve çıkarma ruhsatları vermiştir. KKTC Bakanlar Kurulu kararı ile adanın çevresinde yedi münhasır alan belirlenmiş ve bu alanlardan yedincisinde TPAO'ya petrol arama izni verilmiştir. Bakanlar Kurulu'nun verdiği ruhsat çerçevesinde TPAO'ya

ait Piri Reis Gemisi, KKTC adına sismik petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerine başlamıştır.

Üçüncü bölge olan ve Türkiye, Yunanistan, KKTC, GKRY ve Mısır kıyılarının bulunduğu bölgede ise Türkiye'nin sayılan bu devletlerin hiçbirisi ile kıta sahanlığına ilişkin herhangi bir deniz sınırlandırma anlaşması bulunmamaktadır. Bölgede Türkiye'ye en fazla sorun çıkaran ve Türkiye'nin denizdeki haklarını ihlal ederek diğer devletlerle ikili kıta saha sınırlandırması anlaşması ya-

pan GKRY'dir. GKRY'nin gerçekleştirdiği tek taraflı fiilî uygulamalar, 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin MEB sınırlarının belirlenmesine yönelik 74. Maddesi'ne, kıta sahanlığı sınırlarını belirleyen 83. Maddesi'ne, "Yarı Kapalı Denizlere" ilişkin 122 ve 123. maddelerine, sözleşmenin uygulanmasında hakkın kötüye kullanılmamasını düzenleyen 300 ve 311. maddelerine aykırı düşmektedir.²³

Yukarıda da belirtildiği gibi Doğu Akdeniz'de sahil-dar devletler arasında yaşanan anlaşmazlığın en temel sebebi, kapalı bir deniz olan Akdeniz'in MEB'lerinin iç içe geçmiş olmasıdır.

İSRAİL VE KIBRIS'IN ARTAN İNİSİYATİFİ

ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin tahminleri ve Türkiye'nin elindeki verilere göre, Doğu Akdeniz'de toplam 15 trilyon metreküplük bir doğalgaz rezervi vardır. Bunun ekonomik boyutu ise 3 trilyon dolar olarak hesaplanmaktadır.

MEB'lerin belirlenmesi anlamında en problemli bölgeyi Kıbrıs Adası teşkil etmektedir. KKTC'nin uluslararası arenadaki tanınırlığı tartışılmakta olduğu için GKRY, Avrupa Birliği'nin (AB) de desteğini alarak 2 Nisan 2004 tarihinde, KKTC ve Türkiye'nin uluslararası hukukta var olan haklarını yok sayarak, "Kıbrıs Cumhuriyeti" adına 21 Mart 2003 tarihinden geçerli olmak üzere BM'ye 200 milik bir MEB ilanı gerçekleştirmiştir. Mısır, Lübnan ve İsrail ile MEB sınırlandırma anlaşması imzalayan GKRY'nin Lübnan ile imzaladığı anlaşma Türkiye'nin girişimleriyle Lübnan iç hukukunda henüz onaylan-

mamıştır. Ayrıca Lübnan hükümeti 2011 yılında BM Genel Sekreterliği'ne gönderdiği bir mektupta GKRY ile İsrail arasında imzalanan anlaşmanın "Lübnan'ın egemenlik ve ekonomik haklarının ihlali" ve "bölgedeki barış ve güvenliğe" bir tehdit olarak algılandığını ifade etmiştir.²⁴ GKRY'nin Mısır ile yaptığı anlaşma da uluslararası hukuka göre sorun teşkil etmektedir. Bu anlaşmaya göre GKRY ile Mısır arasındaki MEB sınırı, Kıbrıs Adası ile Afrika sahilleri arasında tespit edilen sekiz nokta ile ana karaya sahip olan Mısır'ın haklarını törpüler şeklinde eşit uzaklık çizgisi esas alınarak belirlenmiştir.²⁵ Türkiye

Mısır'ın GKRY ile yaptığı bu anlaşmayı kendi haklarının ihlali olarak görmektedir.

MEB ilanının ardından GKRY, 26 Ocak 2007 tarihinde Kıbrıs Adası'nın güneyinde 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan ederek bu sahalara ihale etmiştir. İhale edilen sahalardan 12 numaralı sahaya ait haklar, İsrail menşeli Delek Grup ile ABD menşeli Noble Energy şirketi tarafından alınmıştır. Rum yönetimi bu anlaşmalarla İsrail'in asgari 12 numaralı parselini de kapsayacak şekilde 4.600 kilometrekare, Lübnan'ın 3.957 kilometrekare ve Mısır'ın ise 21.500 kilometrekare deniz yetki alanını sahiplenmiştir.²⁶

İsrail'in 20. yüzyılın ortalarından itibaren karadaki topraklarını hukuka aykırı şekilde genişletme uygulamala-

rı, deniz yetki alanlarında da devam etmektedir. İsrail ile GKRY arasında yapılan MEB anlaşması sonrasında İsrail, diğer sahil devletleriyle herhangi bir anlaşma imzalamaksızın, 12 Temmuz 2011 tarihinde MEB sınırlarını gösteren koordinat listesini BM Genel Sekreteri'ne bildirerek MEB ilanında bulunmuştur. İsrail'in kendisine ait olduğunu ileri sürdüğü MEB'in Lübnan'ın ilan ettiği MEB'in yaklaşık 9 kilometrelik kısmıyla kesişmesi, iki ülkeyi karşı karşıya getirmiştir. Ayrıca İsrail, Filistin'in bağımsızlığını tanınamakta ısrar ederek Gazze Şeridi'nin MEB'indeki Gazze Marine 1 ve 2 alanlarında tespit edilmiş olan doğalgaz yataklarını kullanabilmek için sürekli olarak Gazze'ye yönelik askerî saldırılar düzenlemektedir.²⁷

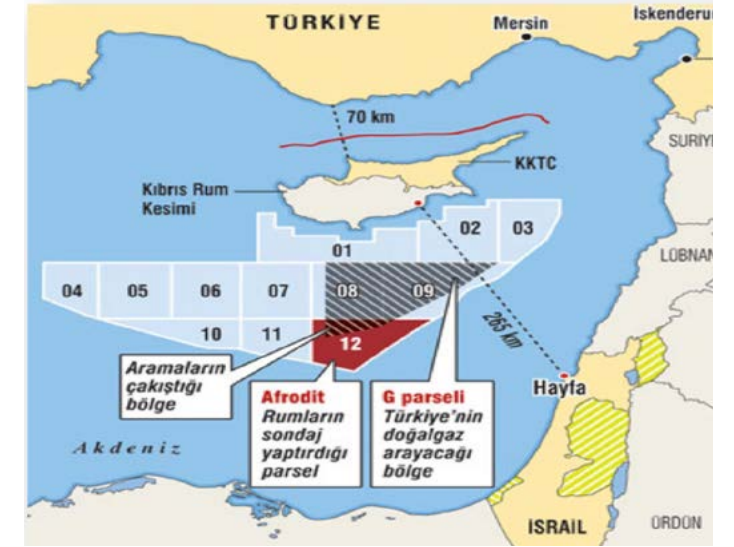
İsrail ile GKRY arasında 17 Aralık 2010 tarihinde imzalanan MEB anlaşması diğer sahil devletleriyle yapılan anlaşmalara göre daha büyük bir önem arz etmektedir. İsrail'in Hayfa'nın yaklaşık olarak 100 kilometre açığında bulunan Dalit, Tamar, Dolfin, Tanin, Şemşon ve en önemli hidrokarbon yataklarının bulunduğu Leviathan sahasında keşfettiği 700 milyar metreküplük doğalgaz rezervi, GKRY ile yaptığı iş birliğinde yeni bir döneme girilmesine sebep olmuştur.

İsrail'e deniz sahalarındaki hidrokarbon kaynaklarının keşfinde en büyük katkısı ABD menşeli Noble Energy sağlamaktadır. Şirket, 1998'den bu yana GKRY'nin İsrail MEB'ine komşu Afrodit sahası dâhil altı sahasında hidrokarbon keşfi gerçekleştirmiştir. Noble Energy aynı zamanda İsrail'in Aşdod'da bulunan petrol bölgesinde de %47 oranında hisse sahibidir.²⁸

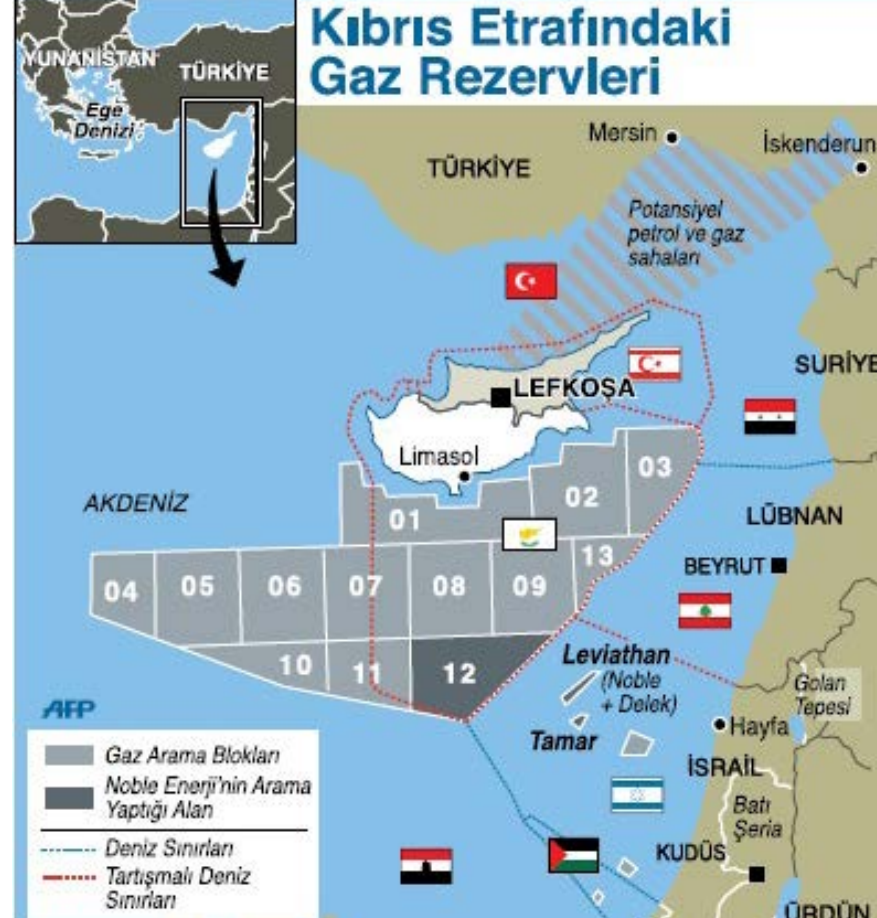
ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin tahminleri de dâhil olmak üzere Doğu Akdeniz'e yönelik araştırma sonuçlarına ve Türkiye'nin elinde-

ki verilere göre, bölgede toplam 15 trilyon metreküplük bir doğalgaz rezervi vardır. Bunun ekonomik boyutu ise 3 trilyon dolar olarak hesaplanmaktadır.²⁹

GKRY'nin Türkiye'nin deniz sahasındaki deniz yetki alanlarını yok sayarak MEB ilan etmesi, Türkiye'nin hidrokarbon yatakları üzerindeki arama ve sondaj haklarını ihlal eder niteliktedir. Bunun yanı sıra GKRY'nin İsrail'e arama izni verdiği 13 parselden 5'inin (1, 4, 5, 6, 7 no.lu parseller) Türkiye'nin deniz yetki alanları ile çakışması, Türkiye ile İsrail'i karşı karşıya getirmiştir. GKRY'nin İsrail'e verdiği petrol/doğalgaz arama ruhsatının Türkiye'nin deniz yetki alanlarıyla çakışması üzerine GKRY protesto edilmiş ve "Türkiye bu alanlarda yabancı şirketlerin izinsiz petrol/doğalgaz arama/sondaj faaliyetlerinde bulunmalarına, bundan önce olduğu gibi bundan sonra da hiçbir şekilde müsaade etmeyecek ve kıta sahanlığındaki hak ve menfaatlerini korumak için gerekli her türlü tedbiri alacaktır." açıklamasında bulunulmuştur.³⁰ Türkiye ve KKTC'nin tepkilerine rağmen GKRY, 2012 yılının başlarında

il'e arama izni verdiği 13 parselden 5'inin (1, 4, 5, 6, 7 no.lu parseller) Türkiye'nin deniz yetki alanları ile çakışması, Türkiye ile İsrail'i karşı karşıya getirmiştir. GKRY'nin İsrail'e verdiği petrol/doğalgaz arama ruhsatının Türkiye'nin deniz yetki alanlarıyla çakışması üzerine GKRY protesto edilmiş ve "Türkiye bu alanlarda yabancı şirketlerin izinsiz petrol/doğalgaz arama/sondaj faaliyetlerinde bulunmalarına, bundan önce olduğu gibi bundan sonra da hiçbir şekilde müsaade etmeyecek ve kıta sahanlığındaki hak ve menfaatlerini korumak için gerekli her türlü tedbiri alacaktır." açıklamasında bulunulmuştur.³⁰ Türkiye ve KKTC'nin tepkilerine rağmen GKRY, 2012 yılının başlarında

Kaynak: http://alternatifpolitika.com/site/dosyalar/arsiv/21-Ekim-2015/2-kedikli_deniz_enerji.pdf

2, 3, 9 ve 11. parsellerde yeni ihale süreçleri başlatmıştır.

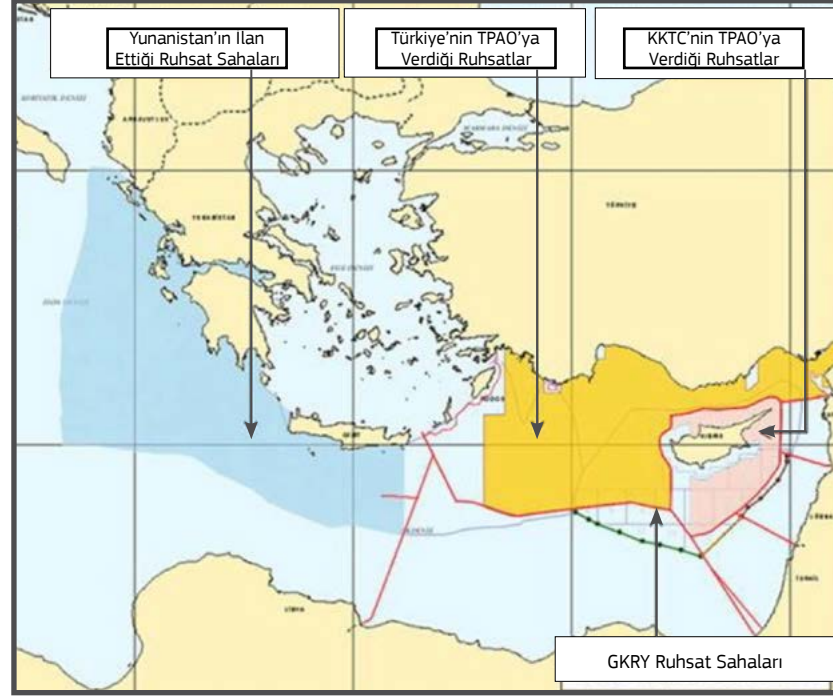
GKRY, Kasım 2012'de bu ikinci ihaleyi de sonuçlandırarak 2 ve 3. parselleri İtalyan *ENI* ve Güney Koreli *KOGAS* şirketleri ortaklığına, 9. parseli Fransız *TOTAL*, *NOVA-TEC* ve Rus *GAZPROM*'un yan kuruluşu olan *GPB Global Resources*'a, 11. parseli ise Fransız *TOTAL* şirketine ihale etmiştir.³¹

İsrail'in bölgedeki sismik aramaları 2000 yılından sonra ciddi bir artış göstermiştir. İsrail deniz alanlarında faaliyet gösteren başlıca firmalar; *Noble Energy*, *Israel Oil Company Ltd./ IOCL*, *Israel Petroleum Co.*, *Pelagic Exploration Co.*, *Avner Oil Ltd.* ve *Adira Energy Ltd.*'dir. Sahada aramayı yapan ve işletecek olan ortaklığın tek başına en büyük hissedarı ABD merkezli *Noble Energy* şirketi olmakla birlikte, sermayedarlar arasında İsrail şirketleri de önemli pay sahibidirler.

ABD'nin Jeolojik Araştırmalar Merkezi, Mart 2010'da Leviathan bölgesinde 1,7 milyar varil petrol ve 122 trilyon kübik feet gaz bulunduğuna ilişkin tahminlerini açıklamıştır.³² İsrail ve İsrail'in izni ile ABD'nin bölgede rezerv aradığı hidrokarbon yatakları üzerinde, özellikle Tamar bölgesinde, Rusya da doğalgaz araması yapmak için girişimde bulunmuştur. Rusya 26 Şubat 2013 tarihinde Tamar sahasında üretilecek olan doğalgazı sıvılaştırılmış olarak Asya pazarına satmak üzere İsrail'le bir anlaşma yapmıştır.³³ İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, GKRY'ye yaptığı resmî ziyaret sonrasında 16

Şubat 2012 tarihinde bir Savunma ve İşbirliği Anlaşması imzalamıştır.³⁴

Bölgede var olan enerji kaynaklarının çıkarılıp pazara ulaştırılması en önemli konudur. Bu bağlamda, çıkarılan petrol ve doğalgazın pazara

Kaynak: http://alternatifpolitika.com/site/dosyalar/arsiv/21-Ekim-2015/2.kedikli_deniz_enerji.pdf

ulaştırılması için düşünülen alternatifler arasında en az maliyetli ve en güvenilir güzergâhın Türkiye üzerinden geçtiği görülmektedir.

Bu arzın Avrupa'ya ulaştırılması konusunda Türkiye ile İsrail arasında yakınlaşma kaçınılmaz hale gelmiş ve 2013 yılından itibaren başlayan gizli görüşmeler 2016'da anlaşma ile sona ermiştir. Arzın pazara ulaştırılması için üç muhtemel yol bulunmaktadır:

1. *GKRY ile Yunanistan arasında bir boru hattı kurulması.* Fakat hem mesafenin fazla olması maliyeti yükseltmekte hem de deniz tabanının boru hattı döşemeye uygun olmaması bu alternatifi ortadan kaldırmaktadır.

2. *Bölgeden çıkarılacak olan doğalgazın İsrail üzerinden Arap Gazı Boru hattı ile taşınması.* Bu alternatif de mesafenin fazla olması ve bölgede devam eden çatışmalar sebebiyle ciddi riskler barındırmaktadır. Boru hattının 270 kilometre olması ve 2011'den bu yana Suriye'de devam eden iç savaş, arzın pazara ulaştırılmasında ciddi bir güvenlik problemi olarak ortaya çıkmaktadır.
3. *Bölgeden çıkarılacak olan doğalgazın Türkiye üzerinden geçecek bir boru hattı ile taşınması.* Ortalama denizde 100 kilometre uzunluğu ile en kısa ve rasyonel olarak en ekonomik hat Türkiye üzerinden geçmektedir. İster Suriye-Ürdün kıyı çizgisine paralel uzatılsın

isterse Kuzey Kıbrıs üzerinden geçirilsin nihai kavşak noktasının Türkiye olduğu görülmektedir.³⁵

Burada üzerinde durulması gerek bir diğer önemli konu da son dönemde Rusya'nın İsrail ile olan yakınlaşma çabalarıdır. Bunun en büyük sebebi ise 2007'den beri AB'nin doğalgaz ithalatının %45'ini karşılayan Rusya'nın AB üzerindeki bu tekelini kaybetmek istememesidir. AB ise Rusya'ya olan enerji bağımlılığını en aza indirmek için yeni alternatif yollar aramaktadır. Enerji ihtiyacının %22'sini Rusya'dan karşılayan AB'nin diğer tedarikçileri ise Norveç ve Cezayir'dir. AB, Doğu Akdeniz'den gelecek olan doğalgaz ile enerji bağımlılığını asgari düzeye indirmeyi hedeflemektedir.

OLASI SENARYOLAR

Doğu Akdeniz'deki yeni zenginlikler bölgedeki ilişkilerin doğasını temelden etkileyecek bir potansiyele sahip görünmektedir. Bu kaynaklara kıyıdaş çok sayıda ülke bulunmasına rağmen İsrail'in ön planda olması kuşkusuz bölgedeki jeopolitik dengelerde İsrail'in elini güçlendiren bir sonuç doğurabilecektir. Zira enerji konusunda artan inisiyatifi İsrail'in gelirlerini arttıracığından Batılı ülkelere olan bağımlılığı azalacak, bu durum da barış sürecini devam ettirmesi yönündeki baskılara karşı direncini yükseltecektir.

Bununla eş zamanlı olarak Türkiye ile yakınlaşma ve imzalanan yeni enerji nakil anlaşmaları, Doğu Akdeniz'de yeni bir güç denklemini ortaya çıkaracağından bu durum Batılı ülkelerin de dolaylı biçimde desteğini alacaktır. Böylesi bir bölgesel biçimleniş İsrail ile birlikte Türkiye'nin de

Ortadoğu'daki ilişkilerini dönüştürme potansiyeline sahiptir. Türk-İsrail yakınlaşması Batılı ülkelerin bölgesel yaklaşımlarında ellerini biraz daha kolaylaştıracağı için, ortaya dolaylı yoldan Ankara'nın masadaki özgül ağırlığını azaltan bir sonuç çıkabilecektir.

Öte yandan GKRY'nin benzer şekilde potansiyel zenginler arasında bulunması, Kıbrıs'taki barış pazarlıklarında Rumların elini güçlendireceğinden Türkiye'nin adadaki politikalarında ciddi bir baskıyla karşılaşması büyük olasılık olarak görünmektedir. AB'nin siyasi desteğini hep yanında bulan Rumların yeni gelen bu ekonomik imkânla Türkiye ve KKTC karşısında kendi tezlerini dayatma siyasetleri de pekişecektir.

Bölge ülkelerinin olduğu kadar, Türkiye üzerinden petrol ve doğalgazını pazarlayan Irak, Azerbaycan, Türk-

menistan ve hatta Rusya gibi ülkelerin de Doğu Akdeniz'deki gelişmelere karşı fazlasıyla duyarlı olacağı açıktır. Her şeyden önce, Ceyhan Limanı'ndan dünyaya açılan Kafkas ve Kerkük petroleri için Doğu Akdeniz çok daha hassas bir güzergâh durumuna gelmiştir. Bölgedeki herhangi bir gelişme, söz konusu ülkelerde farklı arayışları beraberinde getirebilir.

Yine, Rusya'nın en önemli müttefiki durumundaki Suriye, aynı bölgede ve söz konusu kaynaklara hemen sınır komşusu olduğundan, buradaki iç savaşın sonucu Doğu Akdeniz'deki enerji güvenliği için çok daha önemli hale gelmiştir. Üstelik bu yeni durum, Rusya'nın bu bölgedeki askerî varlığını da doğrudan ilgilendirmektedir.

Merkezde İsrail'in olduğu yeni bir enerji koridorunun ortaya çıkıyor olması, bu ülkeye yönelik tehditlerini Lübnan üzerinden sürdüren İran açısından da kabul edilebilir bir durum olmayacaktır. Lübnan'ın deniz üzerindeki haklarını savunma adı-

na ortaya atılacak olan yeni tartışmalar, Beyrut'taki egemenliğini kullanma konusunda Tahran yönetimine yeni manevra alanları kazandıracaktır. Bu tartışmalar sürecinde Türkiye ile İran'ın karşı karşıya kalacağı yeni gerilimler oluşabilir.

Bütün bölgesel denklemin yeniden kurulduğu böylesi bir dönemde, Batılı ülkeler açısından Libya'dan başlayıp Irak'a kadar devam eden istikrarsız kuşak üzerindeki operasyonlar, çok daha hayati bir hal almıştır. Sınır değişiklikleri ile ilgili tüm senaryolar yeniden masaya yatırılırken, her aktör kendi hesabını bir daha gözden geçirecektir. Bu süreçte Türkiye-AB ilişkileri ve Türkiye-Rusya ilişkileri de oldukça dinamik bir döneme girmiştir. *Güney Akım* ve *TANAP* ardından bir de Doğu Akdeniz gazının Türkiye üzerinden Avrupa pazarına taşınması ihtimali, iki taraf arasındaki bağımlılık ilişkilerinde yeni bir sayfa açmaya aday görünmektedir.

SONUÇ

2000'li yılların ortasından itibaren varlığı ortaya çıkan Doğu Akdeniz'deki doğalgaz yatakları bölgenin stratejik önemini artırmakla kalmamış, kıyıdaş ülkeler arasındaki ilişkilerin doğasını da değiştirmeye başlamıştır. Dünya doğalgaz arzında yeni bir tedarik kaynağı ortaya çıkarken, mevcut kaynakların pazar paylarını etkileyen bu gelişmeyle birlikte Ortadoğu barışından Türkiye-Avrupa ilişkilerine kadar birçok konu yeni dinamikler üzerinden okunmaya başlanmıştır.

Ortaya çıkan bu yeni yer altı zenginliğinin en önemli sonuçlarından biri, bölgede işgalci kimliği ile barışın en önemli engeli durumundaki İsrail'in doğalgaz zengini bir ülkeye dönüşecek olmasıdır. 1948'den itibaren işgal ettiği Filistin toprakları üzerindeki hâkimiyeti halen tartışmalı olan İsrail'in kendisine bu kez deniz üzerinde yeni bir hâkimiyet ve nüfuz alanı açmaya çalışması, önmüzdeki dönemin en önemli konularından olmayı sürdürecektir.

Doğu Akdeniz'deki doğalgaz yataklarının en azından bir bölümünün Gazze kıta sahanlığına denk gelmesi, işgalci rejimin Gazze üzerindeki deniz ablukasını da gündeme taşımaktadır. Bugüne kadar Gazze'ye yönelik deniz ablukasını kendisinin güvenlik kaygıları üzerine inşa ettiğini kaydeden İsrail'in, mevcut söyleminden farklı motivasyonlara sahip

olduğu anlaşılmaktadır. Milyarlarca metreküplük Gazze doğalgazının İsrail tekeline mahkûm edilmesi, bölgenin sadece hukuki statüsünü değil, aynı zamanda insani durumunu da uluslararası gündemin üst sıralarında tutmaya devam edecektir. Zira kendi sahip olduğu zenginliklerinden yararlanmasına izin verilmeyen Filistin halkı için Filistin meselesi çok daha karmaşık hale gelecektir.

Uluslararası hukuk açısından Doğu Akdeniz'deki doğalgaz yataklarının hangi ülkelere ait olduğu ile ilgili tartışmalar daha uzun süre devam

edecek gibi görünmektedir. Bu tartışmalar içinde Türkiye'nin oynayacağı rol, bu enerji kaynaklarını uluslararası pazarlara açmanın ötesinde bölge barışı için kullanılmasını da sağlamak olmalıdır. Özellikle Gazze'ye ait olduğu düşünülen kaynakların çıkarılması ve taşınmasında Türkiye, gazın sahiplerinden biri olan Filistinlilerin de söz sahibi olduğu bir mekanizmayı oluşturma gayreti içerisinde olmalıdır.

SONNOTLAR

- ¹ Muhittin Ziya Gözler, “Doğu Akdeniz’de Paylaşılmalı Kaynaklar”, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-aras-tirmalari-merkezi/2014/12/17/7927/dogu-akdenizde-paylasilama-yan-kaynaklar>
- ² World Petroleum Resources Project, *Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean*, Mart 2010, <http://pubs.usgs.gov/fs/2010/3027/>
- ³ Cihat Yayı, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye”, *Bilgi Strateji*, Cilt 4, Sayı 6, 2012, s. 11.
- ⁴ <http://www.sonsayfa.com/Haberler/Ekonomi/Dogu-Akdenizde-ser-vet-yatiyor-204685.html>
- ⁵ F. Taşdemir, *Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Fa-alizetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Si-yasi Boyutları*, Ankara Strateji Enstitüsü, 2012, s. 42.
- ⁶ Umut Kedikli, “Taşkın Deniz, Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları”, *Alternatif Politika*, Cilt 7, Sayı 3, Ekim 2015, s. 403.
- ⁷ <http://www.globalresearch.ca/war-and-natural-gas-the-israeli-in-vasion-and-gaza-s-offshore-gas-fields/11680>
- ⁸ BG Group, “Where We Work: Areas of Palestinian Authority”, <http://www.bgggroup.com/databook/2014/26/where-we-work/areas-of-pa/>
- ⁹ “The National Recovery and Reconstruction Plan for Gaza,” Oc-tober 2014, <http://www.mfa.gov.eg/gazaconference/documents/final-Gaza%20ERP%20report%20ENG30092014.pdf>
- ¹⁰ “Arafat says natural gas field great hope for Palestinian economy,” *Associated Press*, September 27, 2000, http://www.thedossier.info/articles/ap_arafat-says-natural-gas-field-great-hope-for-palesti-nian-economy.pdf
- ¹¹ Steve Hawkes, Sonia Verma, “BG Group at center of Steve Haw-kes and Sonia Verma”, “BG Group at centre of \$4bn deal to supply Gaza gas to Israel,” *The Times*, 23 May 2007, <http://www.thetimes.co.uk/tto/business/industries/naturalresources/article2180799.ece>
- ¹² Simon Henderson, “Natural Gas in the Palestinian Authority: The Potential of the Gaza Marine Offshore Field”, <http://www.washing-toninstitute.org/policy-analysis/view/natural-gas-in-the-palestini-an-authority-the-potential-of-the-gaza-marine-o>
- ¹³ 6 Office of the Quartet Representative Tony Blair, “Initiative for the Palestinian Economy-Summary Overview,” March 2014, http://bla-ir.3cdn.net/a0302ab9e588825b29_1bm6yhjay.pdf, p. 36.
- ¹⁴ Eran Azran, “Palestinian Become First Customer of Israel’s Leviathan Gas Field”, <http://www.haaretz.com/israel-news/business/1.567216>
- ¹⁵ Haziran 2013’te Mısır’da Mursi hükümetine yapılan darbeden bu yana Katar, ithal edilen dizel yakıtın çoğunun ana tedarikçisi konumunda-dır, bk. Simon Henderson, “Natural Gas in the Palestinian Authority: The Potential of the Gaza Marine Offshore Field,” *The German Mar-shall Fund of the United States*, March 2014, <http://www.washingto-ninstitute.org/uploads/Documents/opeds/Henderson20140301-Ger-manMarshallFund.pdf> (20 Temmuz 2016).
- ¹⁶ “Water and energy Crisis in Gaza: Seeking a multi-stakeholder part-nership for solutionz,” UNICEF, May 16, 2014, http://www.unicef.org/oPt/Outcome_document_on_Water_and_Energy_in_Gaza_-_16_May_2014.pdf (20 Temmuz 2016).
- ¹⁷ Buna benzer olarak mülteci kamplarında birçok özel durum vardır. Mül-teci kamplarındaki pek çok kişi elektrik hizmetinin karşılığını ödeme-

yi reddetmektedir. Interview with Hani Jhosheh, the Jerusalem Dist-rikt Electricity Company, Jerusalem, June 24, 2014.

- ¹⁸ Su konusunun çözümünde fırsatlar ve su paylaşımı hakkında daha fazla bilgi için; David B. Brooks and Julie Trottier, *An Agreement to Share Water Between Israelis and Palestinians: The FoEME Proposal*, EcoPeace/Friends of the Earth Middle East (March 2010), http://foe-me.org/uploads/13411307571~%5E%5E~Water_Agreement_FL-NAL.pdf
- ¹⁹ İbrahim Kaya, *Uluslararası Hukukta Temel Belgeler*, Ankara: Seçkin Yay., 2015, s. 296.
- ²⁰ Kaya, s. 310.
- ²¹ Sertaç Hami Başeren, *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlı-ğı*, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, No. 31, İstanbul, 2010, s. 2; Başeren, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı”, *Strate-jik Araştırma ve Etüt Merkezi*, 8 (14), Ocak 2010, ss. 132-133.
- ²² No. 216, 21 Eylül 2011 Türkiye-KKTC Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıkla-ması, http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye_-kktc-ki-ta-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisle-ri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa
- ²³ Taşdemir, s. 36
- ²⁴ G. Lakes, “Lübnan: Bir Hidrokarbon Sektörü Oluşturmaya Yönelik Ça-balar,” *Kıbrıs Deniz Hidrokarbonları. Bölgesel Siyaset ve Servet Da-ğılımı*, (ed. A. Gürel, H. Faustmann ve G. M. Reichberg) Rapor 2012/1, ss. 1-96.
- ²⁵ Ş. Kaya, “Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz’in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti için Stratejik Önemi,” *Strate-jik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 5, Sayı 9, 2007, ss. 19-55.
- ²⁶ C. Yayı, “Doğu Akdeniz’de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye”, *Bilgesam*, 4 (6), 2012, ss. 1-70, 28.
- ²⁷ Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 Feb-ruary 2003, <http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf>; Delimitation Agreement Cy-prus-Lebanon EEZ, January 17, 2007; Delimitation Agreement Cyp-rus-Israel, December 17, 2010.
- ²⁸ Simon Henderson, “Energy Discoveries in the Eastern Mediterrane-an: Source of Cooperation or Fuel Tension? The Case of Israel”, *The Washington Institute*, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-a-nalysis/view/energy-discoveries-in-the-eastern-mediterranean-sour-ce-for-cooperation-or-f> (30 Haziran 2016).
- ²⁹ Taşdemir, s. 41.
- ³⁰ http://www.mfa.gov.tr/no_-43_-15-subat-2012_-gkry_nin-actigi-i-kinci-uluslararasi-hidrokarbon-arama-ihalesi.tr.mfa
- ³¹ Yayı, “Doğu Akdeniz’de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Tür-kiye”, s. 32.
- ³² Charles Levinson&Guy Chazan, “Big Gas Find Sparks a Frenzy in Is-rael”, *Wall Street Journal*, 30 Aralık 2010, <http://www.wsj.com/artic-les/SB10001424052970204204004576049842786766586>
- ³³ <http://www.globes.co.il/en/article-russia-wants-share-in-israe-li-gas-1001119921>
- ³⁴ Taşdemir, *Kıbrıs Adası Açıklarında.....*
- ³⁵ Umut Kedikli, Taşkın Deniz, “Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları”, *Alternatif Politika*, Cilt 7, Sayı 3, Ekim 2015, s. 413.

2000'li yılların ortasından itibaren tespit edilen Doğu Akdeniz'deki doğalgaz yatakları bölgenin stratejik önemini artırmakla kalmamış, kıyıdaş ülkeler arasındaki ilişkilerin doğasını da değiştirmeye başlamıştır. Dünya, doğalgaz arzında yeni bir tedarik kaynağına ulaşılırken, mevcut kaynakların pazar paylarını etkileyen bu gelişmeyle birlikte Ortadoğu barışından Türkiye-Avrupa ilişkilerine kadar birçok konu yeni dinamikler üzerinden tekrar okunmaya başlanmıştır.

Ortaya çıkan bu yeni yer altı zenginliğinin en önemli etkilerinden biri, bölgede işgalci kimliği ile barışın önündeki en büyük engel durumundaki İsrail'in doğalgaz zengini bir ülkeye dönüşecek olmasıdır.

www.insamer.com
info@insamer.com

INSAMER
İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

